

תלמוד בבלי – מסכת בכורות

פרק שני - הלוקח עובר פרתו

עריכה: אבי גורמן

[יג ע"א]

מתני':

הלוקח עובר פרתו של עובד כוכבים, והמוכר לו - אע"פ שאינו רשאי, והמשתתף לו, והמקבל ממנו, והנותן לו בקבלה - פטור מן הבכורה, שנאמר: "בישראל" - אבל לא באחרים.

הכהנים והלויים – חייבים, שלא נפטרו מבכור בהמה טהורה אלא מפדיון הבן ומפטר חמור.

גמ':

מאי איריא דתני "עובר חמורו" ברישא, והדר תני "עובר פרתו", ליתני ברישא עובר פרתו - דקדושת הגוף הוא, והדר ליתני עובר חמורו - דקדושת דמים הוא? אמרי במערבא, איבעית אימא: אידי דחביבא ליה - כדרבי חנינא. ואי בעית אימא: אידי דזוטרן מיליה דבהמה טמאה, פסיק ושדי לה.

אמר ר' יצחק בר נחמני אמר ריש לקיש משום ר' אושעיא:

ישראל שנתן מעות לעובד כוכבים בבהמתו בדיניהם, אע"פ שלא משך - קנה וחייבת בבכורה;

ועובד כוכבים שנתן מעות לישראל בבהמתו בדיניהם, אע"פ שלא משך - קנה ופטור מן הבכורה.

אמר מר: ישראל שנתן מעות לעובד כוכבים בדיניהם, אף על פי שלא משך - קנה וחייבת בבכורה.

מאי – בדיניהם?

אי נימא בדיניהם - דגופיה, דאתי בקל וחומר: אם גופיה קני ליה ישראל בכסף - דכתיב: (ויקרא כה, מו) "לרשת אחוזה" - הקישו הכתוב לאחוזה: מה אחוזה - נקנית בכסף ובשטר ובחזקה, אף עבד כנעני - נקנה בכסף, ממונו לא כל שכן הוא?!

אם כן, אפי' בשטר ובחזקה נמי!

ועוד, ישראל מישראל - יוכיחו, דגופיה קני ליה בכסף, ממונו במשיכה!

אלא אמר אביי: בדיניהם - שפסקה להם תורה: (ויקרא כה, יד) "או קנה מיד עמיתך" - מיד עמיתך הוא דבמשיכה, הא מיד עובד כוכבים - בכסף.

ואימא: מיד עובד כוכבים - כלל כלל לא?

אמרי: לא ס"ד. ק"ו הוא: אם גופו - קונה, ממונו - לא כ"ש.

ואימא: מיד עובד כוכבים - עד דאיכא תרתי?

אמרי: ולא ק"ו הוא, גופו - באחת, ממונו - בשתיים?!

ואימא: או בהא, או בהא?

דומיא דעמיתך. מה עמיתך - בחדא, אף עובד כוכבים נמי - בחדא.

אמר מר: ועובד כוכבים שנתן מעות לישראל בבהמתו בדיניהן, אע"פ שלא משך - קנה ופטור מן הבכורה.

מאי - בדיניהן?

אילימא - בדיניהן דגופיה, משום דאתי בק"ו: אם גופו ישראל - קני ליה בכסף, דכתיב: (ויקרא כה, נא) "מכסף מקנתו", ממונו - לא כ"ש!

ישראל מישראל - יוכיחו, דגופו - קני בכסף, ממונו - במשיכה.

אלא אמר אביי: בדיניהם - שפסקה להם תורה: (ויקרא כה, יד) "וכי תמכרו ממכר לעמיתך": לעמיתך - במשיכה, הא לעובד כוכבים - בכסף.

ואימא: לעובד כוכבים - כלל כלל לא?

אמרי: לא ק"ו הוא, אם גופו - קנה, ממונו - לא כ"ש.

אימא: לעובד כוכבים - עד דאיכא תרתי?

לא ק"ו הוא, גופו - באחד, ממונו - בשתיים?!

ואימא: או בהא, או בהא?

דומיא דעמיתך. [יג ע"ב] מה עמיתך - באחת, אף עובד כוכבים נמי - באחת.

אמרי: ולאמימר דאמר - משיכה בעובד כוכבים קונה, הניחא אי סבר לה כר' יוחנן דאמר: דבר תורה מעות קונות, משיכה לא, אהני "לעמיתך": לעמיתך – בכסף, לעובד כוכבים – במשיכה. אלא אי סבר לה כר"ל דאמר: משיכה מפורשת מן התורה, לעמיתך - במשיכה ולעובד כוכבים – במשיכה, "לעמיתך" - למה לי?

אמרי: לעמיתך - אתה מחזיר אונאה, ואי אתה מחזיר אונאה לכנעני.

לכנעני – (ויקרא כה, יד) מ-"אל תונו איש את אחיו" – נפקא?

חד – בכנעני, וחד – בהקדש. וצריכי: דאי כתב רחמנא חד - הוה אמינא לכנעני הוא דאין לו אונאה, אבל הקדש - יש לו אונאה, קמ"ל.

הניחא למ"ד - גזילו אסור, היינו דאצטריך קרא למישרי אונאה. אלא אי סבר לה כמ"ד - גזילו של כנעני מותר, אונאה מיבעיא?

אמרי: אי סבר לה כמ"ד גזילו מותר, על כורחך כר' יוחנן ס"ל.

מיתיבי:

הלוקח גרוטאות מן העובד כוכבים ומצא בהן עבודת כוכבים, אם עד שלא נתן מעות משך – יחזיר, ואם משנתן מעות משך - יוליך הנאה לים המלח.

- ואי אמרת מעות קונות, משיכה ל"ל?

הכא במאי עסקינן - שקיבל עליו לדון בדיני ישראל.

אי הכי, מעות - למה לי?

הכי קאמר: אע"פ שנתן מעות, אי משיך – אין, ואי לא – לא.

אי הכי, קשיא רישא!

אמר אביי: רישא משום דאיכא מקח טעות.

אמר ליה רבא: רישא - משום דאיכא מקח טעות, סיפא - ליכא מקח טעות?

אלא אמר רבא: רישא וסיפא - מקח טעות. רישא - דלא יהיב זוזי, לא מיחזי כעבודת כוכבים ביד ישראל. סיפא - דיהיב זוזי, מיחזי כעבודת כוכבים ביד ישראל.

ואביי אמר לך: רישא - מקח טעות, דלא ידע, דהא לא יהיב ליה זוזי. סיפא - לאו מקח טעות הוא, דכיון דיהיב זוזי, כי קא משיך - איבעי לעיוני והדר מימשך.

רב אשי אמר : מדרישא - משיכה אינה קונה, סיפא נמי - משיכה אינה קונה. ואידי
דתנא רישא – משך, תנא סיפא נמי – משך.

רבינא אמר : מדסיפא - משיכה קונה, רישא נמי - משיכה קונה. ורישא הכי קאמר :
אם לא נתן ולא משך – יחזור.

מאי – יחזור?

יחזור בדברים. קסבר : דברים יש בהם משום מחוסרי אמנה, והני מילי - ישראל
מישראל, דקיימו בדבוריהו. אבל - ישראל מעובד כוכבים, דאינהו לא קיימי
בדבוריהו – לא. [יד ע"א]

מתני' :

כל הקדשים שקדם מום קבוע להקדשן ונפדו –

חייבין בבכורה ובמתנות ;

ויוצאין לחולין ליגזז וליעבד ;

ולדן וחלבן – מותר, לאחר פדיון ;

והשוחטן בחוץ – פטור ;

ואין עושין תמורה ;

ואם מתו – יפדו, חוץ מן הבכור ומן המעשר.

וכל שקדם הקדשן את מומן, או מום עובר להקדשן ולאחר מכאן נולד להן מום קבוע
(להקדשן) ונפדו –

פטורין מן הבכורה ומן המתנות ;

ואינן יוצאין לחולין ליגזז וליעבד ;

ולדן וחלבן – אסור, לאחר פדיון ;

והשוחטן בחוץ – חייב ;

ועושין תמורה ;

ואם מתו - יקברו.

גמ':

טעמא – דנפדו, הא לא נפדו - פטורין מן הבכורה ומן המתנות. קסבר: קדושת דמים מדחה מן הבכורה ומן המתנות.

ויוצאין לחולין וכו' :

טעמא – דנפדו, הא לא נפדו - אסירי בגיזה ועבודה.

מסייע ליה לרבי אליעזר, דאמר: קדשי בדק הבית - אסורין בגיזה ועבודה.

אמרי: לא. קדושת דמים למזבח - הוא דמיחלפא בקדושת הגוף למזבח, גזרו בהו רבנן. אבל קדשי בדק הבית – לא.

ולדן וחלבן מותר כו' :

היכי דמי?

אילימא - דאיעבר ואתיליד לאחר פדיון, פשיטא - חולין נינהו!

אלא, דאיעבר לפני פדיון ואתיליד לאחר פדיון.

הא - לפני פדיון, אסירי. [יד ע"ב]

נפדין תמימים, או אין נפדין תמימין?

תא שמע:

המתפיס בעלי מומין קבועין לגבי מזבח וילדו, ימכרו ואין צריכין מום - שאין

קדושה חלה עליהן, שלא יהא טפל חמור מן העיקר.

- טעמא שלא יהא טפל חמור מן העיקר, אבל - הקדיש זכר לדמיו, קדוש

קדושת הגוף!

מסייע ליה לרבי, דאמר רבא: הקדיש זכר לדמים - קדוש קדושת הגוף.

והשוחטן בחוץ - פטור :

רבי אלעזר מתני – חייב, ומוקי לה - בבמת יחיד.

דאמר רבי אלעזר :

מנין לזובח בהמה בעלת מום בבמת יחיד בשעת היתר הבמות - שהוא בלא תעשה? – שנאמר : (דברים יז, א) "לא תזבח לה' אלהיך שור ושה" - אם אינו ענין לבמה גדולה – דכתיב : (ויקרא כב, כב) "עורת או שבור וגו' " - תנהו ענין לבמת יחיד.

אימא : אם אינו ענין לקדשים - תנהו ענין לבכור, סד"א - הואיל וקדוש כשהוא בעל מום, ליקרב נמי כשהוא בעל מום, קמ"ל – דלא?

אמרי : בכור - בהדיא כתיב ביה : (דברים טו, כא) "פסח או עור לא תזבחנו".

ואימא : אם אינו ענין לקדשים, תנהו ענין למעשר, דסד"א - הואיל וקדוש במומו, דכתיב : (ויקרא כז, לג) "לא יבקר בין טוב לרע" (ובין רע), נקרב נמי במומיה, קמ"ל - דלא?

אמרי : מעשר נמי, גמר "העברה" "העברה" מבכור.

אימא : תנהו ענין לתמורת קדשים, דס"ד אמינא - הואיל וקדושה כשהיא בעלת מום, דכתיב : (ויקרא כז, י) "לא יחליפנו ולא ימיר אותו וגו' " - קריבה נמי כשהיא בעלת מום, קמ"ל – דלא?

אמר קרא : (ויקרא כז, י) "והיה הוא ותמורתו" - מקיש תמורתו לו : מה הוא - בעל מום לא, אף תמורתו - בעל מום לא.

מתקיף לה ר' זירא : אימא - תנהו ענין לולדות קדשים, דסד"א - הואיל וקדושין כשהן בעלי מומין, אגב אמון, כשהן בעלי מומין - נמי קרבי, קמ"ל – דלא?
אמר רבא : כבר פסקה תנא דבי רבי ישמעאל. דתנא דבי רבי ישמעאל :

(דברים יב, כו) "רק קדשיך אשר יהיו לך ונדריך" : "רק קדשיך" - אלו התמורות, "אשר יהיו לך" - אלו הולדות, "ונדריך" - הקישן הכתוב לנדר, מה נדר - בעל מום לא, אף הני נמי - בעל מום לא.

ואין עושין תמורה :

מאי טעמא?

דאמר קרא : "לא יחליפנו ולא ימיר וגו' " – השתא, "רע בטוב" - אמרת לא, "טוב ברע" – מיבעיא? - אלא : טוב מעיקרו - עושה תמורה, רע מעיקרו - אין עושה תמורה.

אם מתו - יפדו :

אמר רב יהודה אמר רב :

זו דברי רבי שמעון, דאמר - קדשי מזבח היו בכלל העמדה והערכה, קדשי בדק הבית - לא היו בכלל העמדה והערכה.

דתנן :

רבי שמעון אומר : קדשי בדק הבית - אם מתו יפדו. ומודה ר' שמעון בבעל מום מעיקרו, שנפדה.

מאי טעמא?

דאמר קרא (ויקרא כז, יא) : "אותה". "אותה" - למעוטי בעל מום מעיקרא.

אבל חכ"א : אם מתו – יקברו.

מאן חכמים?

תנא דבי לוי הוא.

דתנא דבי לוי : הכל היו בכלל העמדה והערכה - ואפילו בעל מום מעיקרו.

וכן תנא דבי לוי במתניתיה : אפילו חיה, אפי' עוף.

והכתיב – "אותה"?

"אותה" לתנא דבי לוי – קשיא.

אבל רבנן - דפליגי עליה דר"ש, מאי? - הכי נמי דאם מתו יפדו? - אי הכי [טו ע"א] - זו דברי רבי שמעון ומחלוקתו, מיבעיא ליה?!

אמרי : רב - כרבי שמעון בן לקיש, דאמר : לרבנן - קדשי בדק הבית היו בכלל העמדה והערכה, קדשי מזבח - לא היו בכלל העמדה והערכה. ולא מיתוקמא מתני' כרבנן, דקתני סיפא - ואם מתו יקברו.

(אמר) ממאי דהא - מתו יקברו - משום דבעי העמדה והערכה הוא, דלמא משום דאין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים הוא?!

אמרי : אם כן, ניתני - אם נעשו טריפה יקברו.

ואיבעית אימא : לעולם, רב - כרבי יוחנן סבירא ליה, ותני : זו דברי רבי שמעון ומחלוקתו.

אבל קדם הקדשן וכו' :

מנא הני מילי?

דתנו רבנן :

(דברים יב, טו) "צבי" - מה צבי - פטור מן הבכורה, אף פסולי המוקדשין - פטורין מן הבכורה.

אוציא אני את הבכורה, ולא אוציא את המתנות?

תלמוד לומר: "איל" - מה איל פטור מן הבכורה ומן המתנות, אף פסולי המוקדשין - פטורין מן הבכורה ומן המתנות.

אי, מה צבי ואיל - חלבן מותר, אף פסולי המוקדשין - חלבן מותר?

ת"ל: "אך" - חלק.

אמר מר: אוציא את הבכור, ולא אוציא את המתנות.

מאי שנא - אוציא את הבכור? - שאין שוה בכל. ולא אוציא את המתנות - ששוות בכל.

ת"ל: "איל".

אמר ליה רב פפא לאביי: אי - מה צבי ואיל אין אותו ואת בנו נוהג בהן, אף פסולי המוקדשין - אין אותו ואת בנו נוהג בו?

א"ל: למאי מדמית להו? אי לחולין - אותו ואת בנו נוהג בו, ואי לקדשים - אותו ואת בנו נוהג בו.

אמר ליה: אי הכי, גבי חלבו נמי נימא הכי: למאי מדמית להו, אי לחולין - חלבן אסור, ואי לקדשים - חלבן אסור?!

אלא [אמר ליה]: לאו מי אמרת - "אך" - ולא חלבן, אימא נמי - "אך" - ולא אותו ואת בנו.

רבא אמר:

"אך" - לאותו ואת בנו הוא דאתא, וחלבו - מדמו נפקא. דכתיב: (דברים טו,

כג) "רק את דמו לא תאכל".

- מאי "דמו"? - אילימא דמו ממש - לא יהא אלא דמן דצבי ואיל, אטו דמן דצבי ואיל מי שרי!

אלא "דמו" – חלבו.

ולכתוב רחמנא "חלבו"?

אי כתב רחמנא חלב, הוה אמינא : אהני היקישא, ואהני קרא. אהני היקישא : למעוטי מכרת, דכי כתב כרת - אאוכל חלב בהמה הוא דכתיב, שנא' : (ויקרא ז, כה) "כי כל אוכל חלב מן הבהמה". ואהני קרא : למיקם עליה בלאו בעלמא. - להכי אפקיה רחמנא בלשון "דמו", לומר לך : מה דמו – בכרת, אף חלבו – בכרת.

והא תנא - "אך" - ולא חלבו, קאמר?

ה"ק : אילו לא נאמר "דמו" - הייתי אומר "אך" ולא חלבו, עכשיו שנאמר "דמו" - לאותו ואת בנו - הוא דאתא.

ואינן יוצאין לחולין :

מנא הני מילי?

דת"ר :

(דברים יב, טו) "תזבח" - ולא גיזה, "בשר" - ולא חלב, "ואכלת" - ולא לכלביך. מכאן שאין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים. [טו ע"ב]

איכא דאמרי :

(דברים יב, טו) "תזבח ואכלת" - אין לך בהן היתר אכילה, אלא משעת זביחה ואילך. אבל - פודין את הקדשים להאכילן לכלבים (ה"נ דאמר).

וולדן וחלבן אסור, לאחר פדיון :

היכי דמי?

אילימא, דאיעבר ואיתיליד לאחר פדיון? – אמאי? - ולד צבי ואיל נינהו!

אלא, דאיעבר - לפני פדיון, ואיתיליד - לאחר פדיון.

הא - לפני פדיון, מיקדש נמי קדשי.

מנא הני מילי?

דתנו רבנן :

(ויקרא ג, א) "זכר" - לרבות את הולד. ו-"נקבה" - לרבות את התמורה.
ואין לי אלא - ולד תמימין ותמורת תמימים, ולדי בעלי מומין ותמורת בעלי
מומין – מניין?
כשהוא אומר: "אם זכר" - לרבות ולד בעלי מומין. "אם נקבה" - לרבות
תמורת בעלי מומין.

אותן ולדות שלאחר פדיון - מה תהא עליהן?
לפני פדיון - מיפלג פליגי בהו. איכא למאן דאמר - קדשי ליקרב, ואיכא למאן דאמר
- קדשי לרעייה.
דלאחר פדיון - מה תהא עליהן?
אמר רב הונא: כונסן לכיפה, והן מתין.
דהיכי ליעביד?
ליקרבינהו? - מכח קדושה דחוייה קאתו.
ליפרקינהו? - לא אלימי למיתפס פדיון.

אמרי במערבא משמיה דרבי חנינא: סמוך לפדיון, מתפיסן לשם אותו זבח.
סמוך לפדיון - למימרא דבני פדייה נינהו?
אלא אימא: סמוך לפדיון אמן, מתפיסן לשם אותו זבח.

טעמא מאי?
אמר רבי לוי: גזירה שמא יגדל מהן עדרים עדרים.
בעא מיניה רבינא מרב ששת: מהו שמתפיסן לכל זבח שירצה?
א"ל: אין מתפיסן.
מאי טעמא?

אמר ליה: גמר "בשעריך" "בשעריך" - מבכור. מה בכור - אין מתפיסן לכל זבח שירצה, דכתיב: (ויקרא כז, כו) "אך בכור אשר יבוכר לה' בבהמה וגו', לא יקדיש איש אותו", אף הני - אין מתפיסן לכל זבח שירצה.

תניא כוותיה דרב ששת:

קדשים שקדם מום קבוע להקדישן ונפדו –

חייבין בבכורה ובמתנות;

בין לפני פדיון בין לאחר פדיון - הגוזז והעובד בהן - אינו סופג את הארבעים;

בין לפני פדיון בין לאחר פדיון - אין עושין תמורה;

ולפני פדיון - מועלין בהן, ולאחר פדיון - אין מועלין בהן;

וולדותיהן – חול, ונפדין תמימים, ומתפיסן לכל זבח שירצה.

כללו של דבר: הרי הן כחולין לכל דבריהם, אין לך בהם אלא מצות עלוי בלבד.

אבל, קדם הקדישן את מומן או מום עובר להקדישן ולאחר מכאן נולד מום קבוע ונפדו –

פטורין מן הבכורה ומן המתנות;

בין לפני פדיון בין לאחר פדיון - הגוזז והעובד בהן - סופג את הארבעים;

ובין לפני פדיון בין לאחר פדיון - עושין תמורה;

לפני פדיון - מועלין בהן, ולאחר פדיון - אין מועלין בהן;

וולדותיהן – קודש, ואין ניפדין תמימין, ואין מתפיסן לכל זבח שירצה.

כללו של דבר: הרי הן כהקדש לכל דבריהם, ואין לך בהן - אלא היתר אכילה בלבד.

"כללו של דבר" דרישא - לאתויי שוחטן בחוץ, דפטור.

"כללו של דבר" דסיפא - [טז ע"א] לאתויי חלבו.

אמר מר: אין נפדין תמימין, ואין מתפיסן לכל זבח שירצה.

תמימים - הוא דלא מיפרקי, הא בעלי מומין – מיפרקי!

לכל שירצה - הוא דאין מתפיסן, הא לאותו זבח – מתפיסן!

היכי משכחת לה? - דמתפיסן לאותו זבח, ונפדין במומן.

נימא תיהוי תיובתא דרב הונא?

אמר לך רב הונא: ה"ה דאפילו בעלי מומין - אין נפדין, ואידי דתנא רישא - נפדין תמימים, תנא נמי סיפא - אין נפדין תמימים. ואידי דתנא רישא - לכל זבח שירצה, תנא נמי סיפא לכל זבח שירצה.

והשוחטן בחוץ פטור:

רב הונא מתני – חייב, ומוקים לה בדוקין שבעין ואליבא דר"ע, דאמר: אם עלו לא ירדו.

בין לפני פדיונו בין לאחר פדיונו - עושה תמורה:

אמר ר"נ אמר רבה בר אבوه:

ותמורתו לאחר פדיונו – מתה.

מאי טעמא?

היכי ליעביד? ליקרביה - מכח קדושה דחוויה קאתיא, ליפרקה - לא אלימא למיתפס פדיונה - הלכך מתה.

מתקיף לה רב עמרם:

ותיתכיל במומה לבעלים, וכי מה בין זו לתמורת בכור ומעשר – דתנן: תמורת בכור ומעשר, הן וולדן וולד עד סוף כל העולם - הרי הן כבכור ומעשר ויאכלו במומן לבעלים?

אמר ליה אביי:

זה - שם אמו עליו, וזה - שם אמו עליו.

זה - כולו תמורת בכור ומעשר מיקריא, מה בכור ומעשר במומן מיתאכלן לבעלים - אף תמורתן מיתאכלא.

וזה - שם אמו עליו, תמורת קדשים מיקריא. מה קדשים לא מיתכלי אלא בפדיון - אף תמורתן נמי לא מיתכלי אלא בפדיון. - והא לא אלימא למיתפס פדיונה.

תניא כוותיה דרב נחמן :

מנין לתמורת פסולי המוקדשין שמתה?

תלמוד לומר: (ויקרא יא, ד) "ממעלי הגרה טמא".

האי מיבעי ליה - לחמש חטאות מתות?

ההוא – (ויקרא יא, ד) "ממפריסי הפרסה טמא" – נפקא.

תניא נמי הכי :

מנין לחמש חטאות מתות? - תלמוד לומר: "ממפריסי הפרסה טמא".

חמש חטאות מתות - הילכתא גמירי לה?!

אלא, כי אתא קרא - לתמורת אשם.

תמורת אשם - נמי הילכתא היא: כל שבחטאת מתה - באשם רועה?!

אלא לעולם - חמש חטאות מתות. ואצטריך קרא, ואצטריך הילכתא: דאי מקרא, הוה אמינא - לרעייה, קמ"ל הילכתא – למיתה. ואי מהילכתא, הוה אמינא - היכא דעבד איקרי ואכל מהני חמש חטאות - איסורא איכא לאו ליכא, קמשמע לן - דאיכא לאו.

ואיבעית אימא: לאקושי דבר הבא ממעלי גרה לדבר הבא ממפריסי הפרסה - מה להלן במיתה, אף כאן במיתה.

מתני':

המקבל צאן ברזל מן העובד כוכבים [טז ע"ב] - ולדותיהן פטורין, ולדי ולדותיהן – חייבין.

העמיד ולדותיהן תחת אמותיהן, ולדי ולדות – פטורין, וולדי וולדי וולדות – חייבים. רשב"ג אומר: אפילו עד עשרה – פטורים, שאחריותן לעובד כוכבים.

רחל שילדה מין עז, ועז שילדה מין רחל, פטורה מן הבכורה. ואם יש בו מקצת סימנין – חייב.

גמ':

למימרא דכיון דלא נקט מרא זוזי, ברשותא דמרא קיימא?

ורמינהו :

אין מקבלין צאן ברזל מישראל, מפני שהוא רבית.

- אלמא ברשותא דמקבל קיימא!

אמר אביי :

לא קשיא. הא - דקביל עליה אונסא וזולא, והא - דלא קביל עליה אונסא וזולא.

אמר ליה רבא :

דקביל עליה אונסא וזולא - צאן ברזל קרית ליה?

ועוד, מאי פסקא?

ועוד, אדתני סיפא - אבל מקבלין צאן ברזל מן העובד כוכבים, ליפלוג וליתני בדידה : בד"א - דלא קביל עליה אונסא וזולא, אבל קביל עליה אונסא וזולא - שפיר דמי?

אלא אמר רבא : אידי ואידי - דלא קביל עליה אונסא וזולא, והכא גבי בכורה היינו טעמא - דאילו אתי עובד כוכבים בעי זוזי ולא יהיב ליה - תפיס לה לבהמה, ואי לא משכח לה לבהמה - תפיס ולדות דידה, והרי יד עובד כוכבים באמצע, וכל יד עובד כוכבים באמצע - פטורה מן הבכורה.

העמיד ולדותיהן תחת אמותיהן - ולדי ולדות פטורים :

א"ר הונא : ולדות - פטורין, וולדי ולדותיהן – חייבין.

ורב יהודה אמר : ולדי ולדות - נמי פטורין, וולדי ולדי ולדות – חייבין.

תנן :

העמיד ולדות תחת אמותיהן - ולדי ולדות פטורין.

- טעמא – דהעמיד, הא לא העמיד – לא. תיובתא דרב יהודה!

אמר לך רב יהודה: הוא הדין אע"ג דלא העמיד, והא קמ"ל - אפילו העמיד נמי, דאורחיה דעובד כוכבים למיתפס בנה, והוי כמי דלא העמיד, ולדי ולדות – פטורין, וולדי ולדי ולדות - חייבין.

תנן:

רבן שמעון בן גמליאל אומר: אפי' עד עשרה דורות - פטורין, שאחריותן לעובד כוכבים.

- בשלמא לרב יהודה דאמר נחית תנא קמא לדרי [יז ע"א] - היינו דאמר ליה רבן שמעון בן גמליאל אפילו עד עשרה דורות פטורין.

אלא לרב הונא דאמר לא נחית תנא קמא לדרי, מאי - אפילו עד עשרה דורות? אמר לך רב הונא: רבן שמעון בן גמליאל - אהעמיד קאי, דנחית לדרי.

תא שמע:

המקבל צאן ברזל מן העובד כוכבים, ולדות – פטורין, וולדי ולדות – לא.

- תיובתא דרב יהודה!

אמר לך רב יהודה: אימא - הן וולדותיהן.

איכא דאמרי:

הן וולדותיהן – פטורין.

- תיובתא דרב הונא!

אמר לך רב הונא: אימא - הן וולדות פטור, וולדי ולדות חייב.

רחל שילדה מין עז כו' :

אתא רב אושעיא מנהרדעא' ואייתי מתניתא בידיה

רחל בת עז' ועז בת רחל –

ר' מאיר – מחייב;

וחכמים – פוטרין.

אמר ליה רב הושעיא לרבה :

כי עיילת לקמיה דרב הונא, בעי מיניה - ר' מאיר מיחייב – למאי?

אילימא לבכורה? - ולית ליה לרבי מאיר (במדבר יח, יז) "אך בכור שור" - עד
שיהא הוא שור ובכורו שור?

אלא לראשית הגז? - ולית ליה הא דתנא דבי רבי ישמעאל: כבשים שצמרן
קשה - פטורין מראשית הגז, שנאמר: (איוב לא, כ) "ומגז כבשי יתחמם"?

אמר ליה: ניחזי אנן –

הכא במאי עסקין - ברחל שילדה מין עז, ואביו תייש. ובחוששין לזרע האב
לענין אותו ואת בנו – קמיפלגי. דר' מאיר סבר - חוששין לזרע האב, ורבנן
סברי - אין חוששין לזרע האב.

אי הכי, ליפלגו בחוששין לזרע האב בעלמא, בפלוגתא דחנניה ורבנן!

אלא, לעולם – לבכורה, והכא במאי עסקין - ברחל בת רחל בת עז. מר סבר - זיל בתר
אימיה, והאי לאו נדמה הוא. ומר סבר - זיל בתר אימיה דאימיה, והאי נדמה הוא.
ואיבעית אימא: ברחל בת עז, בת רחל. מר סבר - חזרה שייות למקומן. ומר סבר - לא
חזרה שייות למקומן.

רב אשי אמר: כגון שיש בו מקצת סימנין. ומאן חכמים? - ר"ש, דאמר: עד שיהא
ראשו ורובו דומה לאמו.

אמר רבי יוחנן:

מודה ר"מ - בשעיר של ראש חדש, דבעינן בן שעירה.

מאי טעמא? - אמר קרא: (במדבר כח, טו) "אחד" - המיוחד ובא מששת ימי
בראשית.

והא מהכא נפקא? - מהתם נפקא:

(ויקרא כב, כז) "שור או כשב" - פרט לכלאים, "או עז" - פרט לנדמה?

צריכא:

דאי מהתם - הוה אמינא: ה"מ היכא דלא נחת לדרי, אבל היכא דנחת - אימא
לא.

ואי מהכא - הוה אמינא : ה"מ לגבי קרבן חובה, אבל נדבה – לא.

צריכא.

אמר רבי אחא בר יעקב :

הכל מודים - דאין לוקין על צמרו משום כלאים, שנאמר : (דברים כב, יא) "לא תלבש שעטנז" - מה פשתן שלא נשתנה, אף צמר שלא נשתנה.

אמר רב פפא :

הכל מודים - שצמרו פסול לתכלת, שנאמר : "לא תלבש שעטנז, גדילים תעשה לך" - מה פשתן שלא נשתנה, אף צמר שלא נשתנה.

אמר רב נחמן בר יצחק :

הכל מודים - שאין צמרו מטמא בנגעים, שנאמר : (ויקרא יג, מז) "בבגד צמר או בבגד פשתים" - מה פשתים שלא נשתנה, אף צמר שלא נשתנה.

אמר רב אשי : אף אנו נאמר –

הדלה הגפן על גבי תאינה - יינו פסול לנסכים. מ"ט – (ויקרא כג, לז) "זבח ונסכים" - מה זבח שלא נשתנה, אף נסכים שלא נשתנו.

מתקיף לה רבינא : הדלה פשתן על גבי היגא - ה"נ דלישתני? א"כ לא מצית אמרת - מה פשתן שלא נשתנה, דהא פשתן - נמי משתני!
א"ל : זה - נשתנה ריחו, וזה - לא נשתנה ריחו.

מתני' :

רחל שלא ביכרה, וילדה שני זכרים, ויצאו שני ראשיהן כאחת –

רבי יוסי הגלילי אומר : שניהן לכהן, שנאמר (שמות יג, יב) "הזכרים לה' " ;

וחכ"א : אי אפשר לצמצם, אלא אחד לו ואחד לכהן.

ר"ט אומר: הכהן בורר לו את היפה.

ר"ע אומר: משמנין ביניהן, והשני - ירעה עד שיסתאב. [יז ע"ב]

וחייב - במתנות, ורבי יוסי – פוטר.

מת אחד מהן –

ר"ט אומר: יחלוקו;

ר"ע אומר: המוציא מחבירו עליו הראיה.

זכר ונקבה - אין כאן לכהן כלום.

גמ':

אמרי דבי רבי ינאי:

לרבי יוסי הגלילי - שמעינן ליה דאמר אפשר לצמצם - בידי שמים, וכ"ש - בידי אדם.

ורבנן - בידי שמים אי אפשר לצמצם, בידי אדם - מאי?

ת"ש:

חוט של סיקרא - חוגרו באמצע, להבדיל בין דמים העליונים ובין דמים התחתונים.

- ואי אמרת אי אפשר לצמצם בידי אדם, זימנין דקא יהיב עליונים למטה ותחתונים למעלה!

דמרווח בה פורתא.

תא שמע:

ממדת כלים, ממדת מזבח!

שאני התם, דרחמנא אמר – עביד, ובכל היכי דמצית למיעבד ניחא ליה – (דברי הימים

א כת, יט) "הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל".

אמר רב קטינא - ת"ש :

חלקו לשנים - והן שוין, שניהן טמאים - לפי שאי אפשר לצמצם!

אמר רב כהנא : שאני כלי חרס - הואיל ויש בו גומות.

ת"ש :

נמצא מכוון בין שתי עיירות, שתיהן מביאות שתי עגלות - דברי ר"א.

- מ"ט? לאו משום דקסבר בידי אדם אפשר לצמצם, ו-"קרובה" - ואפילו קרובות!

לא. ר' אליעזר [יח"ע"א] סבר לה כרבי יוסי הגלילי, דאמר - אפשר לצמצם בידי שמים, וכל שכן - בידי אדם.

נימא כתנאי :

נמצא מכוון בין שתי עיירות - לא היו עורפין ;

ר' אליעזר אומר : שתיהן מביאות שתי עגלות.

- מאי לאו, בהא קמיפלגי : דתנא קמא סבר - אי אפשר לצמצם, ורבי אליעזר סבר - אפשר לצמצם!

ותיסברא? - אי קסבר תנא קמא אי אפשר לצמצם, אמאי לא היו עורפים? - יביאו עגלה אחת בשותפות ויתנו!

אלא, להני תנאי - דכולי עלמא אפשר לצמצם. והכא ב-"קרובה" - ולא קרובות קמיפלגי : דתנא קמא סבר - "קרובה" ולא קרובות, ורבי אליעזר סבר - "קרובה" ואפי' קרובות.

מאי הוי עלה?

אמר רב חייא בר אבין אמר רב עמרם :

תנא :

נמצא מכוון בין שתי עיירות -

ר' אליעזר אומר : שתיהן מביאות שתי עגלות ;

וחכמים אומרים : יביאו עגלה אחת בשותפות, ויתנו.

- מאי קסברי רבנן? אי קסברי רבנן - דאפשר לצמצם, ו-"קרובה" ואפי' קרובות, לייתי תרתי! ואי "קרובה" ולא קרובות - אפי' חדא לא לייתי!

אלא לאו, שמע מינה : קסברי רבנן - אי אפשר לצמצם, ואפילו בידי אדם!
שמע מינה :

ר' טרפון אומר : [הכהן] בורר לו את היפה :

מאי טעמא דרבי טרפון?

קא סבר - ההוא דבריא נפק ברישא.

ר' עקיבא אומר : משמנין כו' :

אמר רבי חייא בר אבא אמר ר' יוחנן : הכהן נוטל כחושה.

אמר ליה רבי חייא בר אבא לרבי יוחנן : והא אנן "משמנין ביניהן" תנן?!
אמר ליה :

עד דאכלת כפנייתא בבבל, תרגימנא מסיפא : דקתני סיפא - מת אחד מהן, רבי טרפון אומר – יחלוקו, ר' עקיבא אומר - המוציא מחבירו עליו הראיה.

ואי סלקא דעתך משמנין ביניהן - דכי הדדי פליגי, הכי נמי ליפלגי גבי הדדי!
אלא מאי משמנין? - שומן יהא ביניהן. דאמר ליה לכהן : אייתי ראיא דבכור הוא ושקיל.

והשני ירעה עד שישתאב וחייב במתנות, ורבי יוסי - פוטר :

מאי טעמא דרבי מאיר?

אמר ר' יוחנן : הואיל וכהן בא עליו משני צדדין. דאמר ליה : אי בכור הוא - כוליה דידי הוא, אי לא בכור הוא - הב לי מתנות מיניה.

ור' יוסי - מאי טעמא?

אמר רבא : עשו שאינו זוכה כזוכה, ואע"ג דלא מטא לידיה - כמאן דמטא לידיה, וזבניה לישראל במומיה.

א"ר אלעזר : הכל מודים בספק בכור - שאין חליפין ביד כהן, שחייב במתנות.

הכל מודים – מאן?

ר' יוסי.

פשיטא! - עד כאן לא קא פטר ר' יוסי התם, אלא דחליפין ביד כהן, דעשו שאינו זוכה כזוכה. אבל אין חליפין ביד כהן – לא!

מהו דתימא : טעמא דרבי יוסי - דקסבר דאי מחייבת ליה במתנות אתי ליה לידי גיזה ועבודה, אע"ג דאין חליפין ביד כהן. קא משמע לן.

ומי מצית אמרת הכי?

והתני סיפא :

שהיה רבי יוסי אומר : [יח ע"ב] כל שחליפיו ביד כהן - פטור מן המתנות. ורבי מאיר – מחייב.

- חליפין ביד כהן – אין. אין חליפין ביד כהן – לא!

מהו דתימא : ר' יוסי לדבריו דר' מאיר קאמר ליה. לדידי - אפי' אין חליפין ביד כהן, דאי מחייבת ליה במתנות - אתי ליה לידי גיזה ועבודה. לדידך - אודי לי מיהא היכא דחליפין ביד כהן, דעשו שאינו זוכה כזוכה! ואמר ליה ר' מאיר : לא.

ואמר רב פפא : הכל מודים בספק מעשר - שפטור מן המתנות.

הכל מודים – מאן?

ר' מאיר.

פשיטא! - עד כאן לא קמחייב ר' מאיר התם, אלא בספק בכור, הואיל ובא עליו כהן משני צדדין, אבל ספק מעשר - לא!

מהו דתימא : טעמא דר' מאיר - דלא תשתכח תורת מתנות, אפילו ספק מעשר נמי. קא משמע לן.

ומי מצית אמרת הכי? והקתני סיפא : שהיה ר' יוסי אומר : כל שחליפיו ביד כהן - פטור מן המתנות, ורבי מאיר - מחייב!

מהו דתימא : ר' מאיר אפי' ספק מעשר – מחייב, והא דמיפלגי בחליפין - להודיעך כחו דרבי יוסי דפטר אפי' היכא דכהן בא עליו משני צדדין. קא משמע לן.

מת אחד מהן - רבי טרפון אומר: יחלוקו :

אמאי יחלוקו? ניחזי, אי שמן מית - דכהן הוא והאי דאיכא דבעל הבית, ואי כחוש מית - דבעל הבית מית והאי דאיכא דכהן הוא!!
אמר [רבי] אמי: חזר בו ר' טרפון.

ר"ע אומר: המוציא מחבירו עליו הראיה :

אמר רבי חייא :

משל דר' טרפון - למה הדבר דומה, לשנים שהפקידו אצל רועה - שמניח רועה ביניהם ומסתלק;
ומשל דרבי עקיבא - למה הדבר דומה, לאחד שהפקיד אצל בעל הבית, שהמוציא מחבירו עליו הראיה.
אלא במאי פליגי? - ר' עקיבא פליג בשנים שהפקידו אצל רועה, שמניח רועה ומסתלק?
ור' טרפון פליג באחד שהפקיד אצל בעל הבית?
אמר רבא, ואיתימא רב פפא :
הכל מודים - בשנים שהפקידו אצל רועה, שמניח רועה ביניהם ומסתלק. ובאחד שהפקיד אצל בעל הבית - שהמוציא מחבירו עליו הראיה.
לא נחלקו אלא בחצר בעה"ב, ורועה כהן :
רבי טרפון סבר : אקנויי קא מקני ליה בחצירו, וניחא ליה דליתעביד מצוה [בממוניה], והוה ליה כשנים שהפקידו אצל רועה - שמניח רועה ביניהן ומסתלק.
ור"ע סבר : כיון דאית ליה פסידא - לא מקני ליה מידעם, והוה ליה כאחד שהפקיד אצל בעל הבית - שהמוציא מחבירו עליו הראיה.

מתני' :

שתי רחיליו שלא ביכרו וילדו –
שני זכרים - שניהם לכהן.

זכר ונקבה - הזכר לכהן.

שני זכרים ונקבה - אחד לו, ואחד לכהן.

רבי טרפון אומר: הכהן בורר לו את היפה. רבי עקיבא אומר: משמנין ביניהן, והשני ירעה עד שישתאב.

וחייב במתנות. רבי יוסי- פוטר.

מת אחד מהן - רבי טרפון אומר: יחלוקו. ר' עקיבא אומר: המוציא מחבירו עליו הראיה.

שתי נקבות וזכר, או שני זכרים ושתי נקבות - אין כאן לכהן כלום.

אחת ביכרה ואחת לא ביכרה וילדה - שני זכרים - אחד לו ואחד לכהן.

ר' טרפון אומר: הכהן בורר את היפה. ר' עקיבא אומר: משמנין ביניהן, והשני ירעה עד שישתאב.

וחייב במתנות. רבי יוסי - פוטר, שרבי יוסי אומר: כל שחליפיו ביד כהן - פטור מן המתנות, ורבי מאיר - מחייב.

מת אחד מהן - ר' טרפון אומר: יחלוקו. ר' עקיבא אומר: המוציא מחבירו עליו הראיה.

זכר ונקבה - אין כאן לכהן כלום.

גמ':

צריכא:

דאי אשמועינן קמייטא - בההיא קאמר ר' עקיבא, דתרי מחדא. אבל רחיליו שלא ביכרו, דתרי מחדא וחד מחדא, אימא: מודי ליה לר' טרפון, דהך דילידא חד - שביח טפי;

ואי אשמועינן הא - בהא קאמר רבי עקיבא, דתרווייהו לא ביכרו. אבל אחת ביכרה ואחת שלא ביכרה וילדו שני זכרים, אימא: מודי ליה לר' טרפון, [יט ע"א] דהך דלא ביכרה - שביח טפי.

צריכא.

מתני' :

יוצא דופן והבא אחריו –

רבי טרפון אומר : שניהם ירעו עד שישתאבו, ויאכלו במומן לבעלים.

רבי עקיבא אומר : שניהן אינן בכור. הראשון - מפני שאינו פטר רחם, והשני - מפני שקדמו אחר.

גמ' :

במאי קמיפלגי?

רבי טרפון - מספקא ליה : בכור לדבר אחד - אי הוי בכור, אי לא הוי בכור.

ורבי עקיבא - פשיטא ליה : בכור לדבר אחד - לא הוי בכור.

תנו רבנן :

מכלל הצריך לפרט, ומפרט הצריך לכלל. כיצד? –

(שמות יג, ב) "קדש לי כל בכור" - יכול אפילו נקבה במשמע? - תלמוד לומר : (דברים טז, יט) "זכר".

אי – זכר, יכול אפי' יצתה נקבה לפניו? - תלמוד לומר : (שמות יג, יב) "פטר רחם".

אי - פטר רחם, יכול אפילו יצא אחר יוצא דופן? - ת"ל : "בכור".

א"ל רב שרביא לאבוי :

רישא, לא קנסיב לה תלמודא "בכור", אלמא - בכור לדבר אחד הוי בכור.

סיפא, קנסיב לה תלמודא "בכור", אלמא - בכור לדבר אחד לא הוי בכור!!

אמר ליה :

לעולם, בכור לדבר אחד - לא הוי בכור. ורישא ה"ק : אי - זכר, יכול אפי' יוצא דופן? - ת"ל : "פטר רחם".

רבינא אמר :

לעולם, בכור לדבר אחד - הוי בכור. וסיפא ה"ק: אי סלקא דעתך יצא אחר יוצא דופן קדוש, "בכור" דכתב רחמנא למה לי? [יט ע"ב] - אי למעוטי היכא דיצתה נקבה לפניו? - מפטר רחם נפקא. אלא שמע מינה: "בכור" - למעוטי היכא דיוצא אחר יוצא דופן.

אמר ליה רב אחא מדפתי לרבינא:

אי סלקא דעתך - בכור לדבר אחד הוי בכור, תינח היכא דיצא זכר (יוצא) [דרך] דופן וזכר דרך רחם - דלא קדוש, דאימעוט (לידה) [ליה] מבכור, דבכור לרחמים איכא, בכור לזכרים ליכא.

אלא, היכא דיצתה נקבה דרך דופן וזכר דרך רחם – ליקדש, דהא איכא בכור לזכרים, ובכור לרחם!

אלא - מחוורתא כדאביי.